

הלכות פורים

ממורינו הגאון רבי דוד סופר שליט"א
רב קהילת בני הישיבות "אלפי מנשה"
מרכז בני ברק

לע"נ

א"מ הגה"צ ר' אברהם אשר ב"ר מנחם סופר הכ"מ

נלב"ע בפני דמעלי שבת ויו"כ תשפ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

לאוד הביקוש הרב לפסקי מודינו הרב שליט"א
אנו עושים את מיטב יכולתנו להוציאם לאור לזיכוי הרבים
אולם עלויות ההדפסה וההדפסה גבוהות מאוד
ובכדי שנוכל להמשיך במלאכת הקודש
אנו פונים בזאת לציבור הק' להשתתף בכיסוי ההוצאות
בעמדות נדרים פלום < ביהמ"ד אלפי מנשה > שיעורי מודינו הרב שליט"א

הופיע ויצא לאור

קונטרס

קיצור הלכות יחוד

ובסופו טבלת סיכום בהירה
של תמצית ההלכות למעשה

נערך מתוך השיעורים הנמסרים במוצאי שבת

בבית המדרש "אלפי מנשה" בני ברק

(זמני השיעורים שעות חורף בשעה 9:00 שעות קיץ בשעה 10:00)

הלכות פורים

פרק א ✧ מחצית השקל.....ה

✧ סוג המטבע ✧ מי חייב ליתן

פרק ב ✧ דינים הנוהגים קודם קריאת המגילה.....ו

✧ לבישת בגדי שבת ✧ לימוד קודם המגילה ✧ אכילה ושתייה קודם קריאת המגילה
✧ הזכרת על הנסים

פרק ג ✧ דיני קריאת המגילה.....ח

✧ נטילת ידים קודם קריאת המגילה ✧ כוונת שומע ומשמיע ✧ אם צריך לעמוד
בברכות ובקריאה ✧ שח בין הברכה לקריאה ✧ אם צריך השומע להוציא בשפתיו
✧ הפסוקים שהקהל אומר ביחד ✧ קראה על פה ✧ הסיח דעת באמצע הקריאה ✧
החסיר תיבה לאחר שקראו רובה ✧ מסופק אם החסיר תיבה ✧ גלילת המגילה קודם
הברכה ✧ ברכת שהחיינו של קריאת המגילה ביום ✧ קריאת המגילה לנשים וקטנים
✧ ברכת הרב את ריבנו ליחיד ששמע את המגילה בציבור ✧ אכילה קודם קיום
מצוות היום

פרק ד ✧ מתנות לאביונים.....יג

✧ מיהו אביון ✧ שיעור המתנה ✧ אביון שבני ביתו ג"כ דחוקים ✧ כספי מעשר
מחילת חוב ✧ נעלם העני קודם שנתן לו הצדקה

פרק ה ✧ משלוח מנות.....יד

✧ מצוה מן המובחר ✧ באלו מינים יוצאים י"ח המצוה ✧ מנה חשובה ✧ נתנה ע"י
שליח ✧ קיים כבר את עיקר החיוב ✧ חיוב נשים וקטנים ✧ משלוח מנות בכלי שאינו
טבול

פרק ו ✧ סעודת פורים.....יז

פרק ז ✧ עשיית מלאכה בפורים.....יז

פרק ח ✧ תפילה וק"ש וברכות בשכרות.....יח

✧ נשתכר מעט ויכול לדבר לפני מלך ✧ נשתכר מעט אך אינו יכול לדבר לפני המלך
✧ נשתכר כשכרותו של לוט ✧ דין ק"ש וברכותיה ✧ דין ברכת המזון ✧ אם מצטרף
למנין ולזימון

פרק ט ✧ דיני בן כרך שהלך לעיר.....שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

✧ אופנים שמתחייב לקרא בי"ד למבואר במ"ב ✧ אופנים שמתחייב לקרא רק בט"ו
לדעת המ"ב ✧ לדעת החזו"א

פרק י ✧ דיני בן עיר שהלך לדרך.....כ

✧ לדעת המ"ב ✧ לדעת החזו"א

הלכות פורים

פרק א מחצית השקל

סוג המטבע

א. כתב הרמ"א (תרצ"ד א) שיש ליתן קודם פורים, מחצית מן המטבע היוצא באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר.

ב. ומאחר שנזכר שם בפרשה ג"פ "תרומה" יש ליתן ג' חצאים.

ג. לשלשה חצאי שקלים שלנו, אין כל כך ערך, ועל כן יש שהקפידו לקנות ג' חצאי דולר בשווים וליתן אותם זכר למחצית השקל¹. ואם רוצה לקנותם בפחות משווים כגון חצאי דולר מכסף, הביאור הלכה מפקפק בזה.

ד. מחצית השקל אי"צ ליתן לעניים דוקא, אלא יכול ליתנו לכל ענין צדקה שהוא.

ה. אין לומר שנותן המטבעות למחצית השקל, שבזה הוא כמקדיש לגבוה, רק יאמר זכר למחצית השקל. (מסכת סופרים פכ"ד ד' לרב הגרי"מ טיקוצ'ינסקי)

מי חייב ליתן

ו. נחלקו הפוסקים מאיזה גיל מחוייב במחצית השקל, יש שנקטו מגיל י"ג ויש שנקטו מגיל כ'. ולהלכה למעשה מביא המ"ב (שם סק"ה) את דעת הא"ר שכל זה הוא מדינא, אבל המנהג הוא ליתן אפי' בעד בניו הקטנים ואפי' בעד עוברים. ובדרכי משה הביא לכך רמז, מדכתיב "כל העובר על הפקודים" - "עובר" מלשון עובר.

ז. אם נתן פ"א עבור קטן או קטנה צריכים להמשיך ואסור להפסיק. (מ"ב שם סק"ה)

ח. מובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שיש לתת גם בשביל נשים. (וכ"מ בהליכות שלמה פורים פי"ח אורחות הל' הע' 30)

ט. מסתפק הפמ"ג (הובא בבית"ל ד"ה י"א) האם עני המתפרנס מן הצדקה, חייב ליתן מחצית השקל.

♦ ♦ ♦ ♦ הערות והוספות ♦ ♦ ♦ ♦

¹ אף שבזמננו, המסחר מתנהל יותר בשקלים מבדולרים, מ"מ כיון שעדין קצת משתמשים בו [ובפרט שיש גמחי"ם רבים שמשתמשים בו], נחשב הוא למטבע היוצא.

פרק ב

דינים הנוהגים קודם קריאת המגילה

לבישת בגדי שבת

א. המ"ב (תרצ"ה סק"ג) מביא "כתבו האחרונים דנכון ללבוש בגדי שבת ג"כ מבערב,² וימצא אח"כ בביתו נרות דולקות ושלחן ערוך ומטה מוצעת".

לימוד קודם המגילה

ב. לעניין לימוד קודם קריאת המגילה, כותב המג"א, דכיון דחביבה ליה קריאתה, לא אתי למיפשע. אך דעת הגר"א דלכתחילה ראוי להקדים קריאת המגילה לשאר מצוות.

אכילה ושתייה קודם קריאת המגילה

ג. כתב הרמ"א (תרצ"ב ד') שאסור לאכול קודם קריאת המגילה, ואפי' אם התענית קשה עליו.

ד. ובמ"ב (שם ס"ק ט"ו) הוסיף דה"ה קודם קריאת המגילה ביום³, [וכמו שאסור לאכול קודם קיום מצות שופר ולולב⁴]. וע"כ לכתחילה אין לשנות ולטעום אפי' כל שהוא לפני המגילה.

ה. אך מי שחולה קצת או שהתענית קשה עליו [וכגון אשה שאינה הולכת לביהכ"נ לשמוע המגילה, ועובר זמן רב עד שחוזר הבעל וקורא בפניה], מותר לה לטעום קודם קריאת המגילה.

ו. גדר "טעימה", היינו אכילת פירות וירקות אפי' הרבה, ושתיית משקין שאינם משכרים, וכן פת או מזונות עד כביצה.

ז. ואם הוא חלוש ולא מספיקה לו טעימה, ויכול לבא לידי חולי, מותר לו לאכול אפי' סעודה שלמה, אך ימנה שומר שיזכיר לו לקרותה⁵.

ח. מובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל דאדם שרגיל לשתות קפה בבוקר לפני התפילה, רשאי לשתות לכתחילה גם בפורים למרות שהוא קודם קריאת המגילה⁶.

..... ✧ הערות והוספות ✧

מותר לטעום, ואילו קודם קריאת המגילה אסור לכתחילה אפי' טעימה, וכמו שיתבאר בהמשך.

⁵ מתוך דברי הפוסקים נראה דאף אם השומר רואה שאותו שמינהו, סיים סעודתו, אעפ"כ אין יכול להניחו ולילך על סמך שאם גמר לאכול ודאי ילך כעת לקרותה, [שהרי חזר למצב הראשון שהיה קודם שהוצרך לשומר], אלא צריך להזכירו לקרותה, כי אדרבה, לאחר הסעודה יש יותר חשש שישכח.

⁶ לענין טעימה קודם שאר מצוות היום, יבואר בהמשך.

² בכף החיים כתב שהוא זכר ל"ותלבש אסתר מלכות".

³ נ.ב. קריאת המגילה ביום חמורה טפי מקריאת המגילה של הלילה, וכמבואר בקדמונים דהתקנה הראשונה שהתקינו מרדכי ואסתר לקרות המגילה, היתה רק ביום ולא בלילה, אלא שאח"כ הוסיפו גם את קריאת הלילה, אך היום הוא העיקר.

⁴ יש שהשוו זאת לאיסור אכילה קודם ק"ש ותפילת ערבית, אך באמת כאן זה חמור יותר, דקודם מעריב

ט. ובטעם הדבר שהחמירו בלילה טפי מביום, כתבו הפוסקים, דבלילה כיון שהוא רעב מחמת התענית, איכא למיחש שמא ימשך לסעודה גדולה. אך ביום, למרות שיש איסור לאכול קודם לכן, מ"מ הוא קיל טפי, מפני שאינו מתוך התענית וליכא למיחש שימשך בסעודה.

י. אסור ללכת לישון חצי שעה לפני קריאת המגילה.

הזכרת על הנסים

יא. מזכירים על הנסים⁷ בתפילה ובברכת המזון⁸.

יב. ואם שכח ולא הזכיר בתפילה, אם נזכר קודם שאמר ה' בחתימת הברכה, אף שכבר אמר "הא-ל ישועתנו" וכו', חוזר ואומר על הנסים וממשיך כסדר, כי כל כמה שלא הזכיר שם ה' בחתימת הברכה, אין לזה שם של ברכה אלא היא הודאה בעלמא. אך אם כבר הזכיר שם ה' בחתימה, ימשיך השמו"ע על הסדר⁹, וקודם "יהיו לרצון" בתרא¹⁰ יאמר "הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי" וכו'¹¹.

יג. וכן בברכת המזון, אם נזכר קודם שהזכיר שם ה' בחתימה, אף שהזכיר כמה שמות "ועל הכל ה' אלקינו אנחנו וכו' וברכת את ה' אלוהינו על" וכו', יחזור ויאמר על הנסים. ואם כבר הזכיר שם ה' בחתימה, יאמר זאת לאחר "במרום ילמדו", במקום שמזכירים ה"הרחמן" של שבת ויו"ט, ויאמר בנוסח הנ"ל "הרחמן הוא יעשה לנו" וכו'.

.... ♦ הערות והוספות ♦

לומר כן. ובפרט שגם במקום שהזכרה מעכבת, יש פוסקים [עי' אג"מ] שפקפקו על פסק המ"ב לומר "למדני חוקיך", דאיך יכול להפסיק באמצע ברכה בפסוק בתהילים. ועכ"פ גם לפי המ"ב אין מסיימים כן אלא כשזה מעכב.

¹⁰ המ"ב (תרפ"ב סק"ד) סתם ולא פירש, קודם איזה "יהיו לרצון" יאמר זאת, אם קודם לראשון או קודם לשני, ובשם מרן הגרשז"א זצ"ל מובא שיאמר זאת קודם לשני.

¹¹ אם לא אמר "יהיו לרצון" קמא, מסתבר שיכול להזכיר ה"הרחמן" וכו' קודם יהיו לרצון בתרא, ואף ששאר תחינות שמוסיף לאחר השמו"ע אין יכול לאומרם אא"כ אמר "יהיו לרצון" קודם "אלקי נצור", הכא שאני לפי שהוא חלק מנוסח התפילה שתקנו לאומרו שם כששכח לאומרו במקומו, [וכעין מש"כ הגר"א לענין וידוי דיוה"כ, שאין לומר ה"יהיו לרצון" קודם "אלוקי נצור", כדי שיהיה הוידוי בתוך השמו"ע ממש].

⁷ המ"ב (תרפ"ב סק"א) כתב דצ"ל "ועל הנסים" - בוי"ו.

⁸ בחת"ס כתוב שהודאה על הנס היא חיוב מדאורייתא, לפי שהגמ' לומדת זאת בק"ו מיצי"מ - ומה מעבדות לחירות כך, ממות לחיים לכ"ש, וכיון שהוא ק"ו, הרי הוא דאו'. וחייב זה מוטל גם עלינו על אף שלא היינו בזמן הגזירה, שנפסק להלכה שאדם שנעשה לו נס, חייבים כל זרעו אחרי - אותם שנולדו לאחר עשיית הנס ואפי' לאחר י' דורות - להודות על הנס שנעשה לזקנם, [ואם יודעים היכן נעשה הנס, מברכים הם "ברוך שעשה נס לזקני במקום הזה"], משום שאם לא היה נעשה הנס לזקנם, גם הם לא היו נולדים, ונמצא שגם הם בכלל הנס וחייבין להודות ע"כ. ולכן בגזירת המן שגזר כליה על כל עמ"י, ואם ח"ו היתה יוצאת מחשבתו לפועל לא היה נשאר שריד ופליט מישראל חלילה, נמצא שכולנו שנולדנו לאחמ"כ, הרי אנו בכלל הנס ובכלל החיוב להודות עליו.

⁹ אך לא יאמר "למדני חוקיך", דזה רק במקום שהזכרה מעכבת, אך במקום שאינה מעכבת אין

יד. נחלקו הפוסקים אם שכח לומר על הנסים ולא אמור לאכול עוד סעודה וגם לא אכל סעודה לפני¹² האם צריך לברך שוב והמשנ"ב פסק שסב"ל, ואם אמר בסעודה אחת אז לכו"ע ל"צ לחזור.

פרק ג דיני קריאת המגילה

נטילת ידים קודם קריאת המגילה

א. פסק בשו"ע (קמ"ז ס"א) דאסור ליגע בידיו בקלף הס"ת ואפי' נטל ידיו. ולענין שאר כתבי הקודש, כתב הרמ"א דנהגו להקל, אך טוב ליטול ידיו קודם לכן. ואם כבר נטל ידיו לתפילה, כותב המ"ב דאי"צ ליטול שוב כשנוגע במגילה, שהרי ידיו נקיות.

ב. אך אם קורא בביתו, לכתחילה טוב שיטול ידיו קודם קריאת המגילה משום כבוד כתבי הקודש. [ובספרים שלנו, אף שאי"צ ליטול ידיו קודם שיגע בהם, מ"מ אם יודע שידיו מטונפות, לכתחילה אין לו ליגע בהם עד שיטול ידיו, משום כבוד כתבי הקודש¹²].

כוונת שומע ומשמיע

ג. כתב השו"ע (תר"צ י"ד) "הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומעים, וצריך שיכוין השומע לצאת". - האי "יכוין", כתב המ"ב (ס"ק מ"ט), אין פירושו שכל זמן הקריאה צריך לחשוב שרוצה לצאת ולהוציא, אלא ר"ל דקודם תחילת הקריאה יכוונו על כל הקריאה, זה לצאת וזה להוציא, ובזה סגי.

ד. ברם כל זה איירי ביחיד המוציא את היחיד, אבל בעל קורא המוציא את הציבור, מסתמא דעתו על כל השומעים ואפי' על העומדים מחוץ לביהכ"נ.

ה. וכן השומעים הנמצאים בתוך ביהכ"נ, מסתמא מתכוונים לצאת ואי"צ לכוין להדיא. אך העומדים חוץ לביהכ"נ, צריכים הם כוונה חיובית לצאת.

ו. וכן בקריאה לבני הבית, צריך כוונה בהדיא לצאת ולהוציא י"ח, וכן אם שומע מבית אחר כגון שנמצא בביתו ושומע מבית סמוך אין יוצא יד"ח כיון שדעת הקורא רק על הנמצאים לפניו.

אם צריך לעמוד בברכות ובקריאה

ז. יוצא אדם ידי חובת קריאת המגילה בין בעמידה ובין בישיבה.

.... ✧ הערות והוספות ✧

ושקליה למטרפסיה שהיה לו בן יוצא לתרבות רעה ר"ל, ונתחלל גם גופו על הבריות בשביל זה, וכמאמר התנא באבות "כל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות". עכ"ל.

¹² נ.ב. כבוד כתבי הקודש הוא דבר חמור מאוד, וידועים דברי הביאור הלכה (פ"ג ס"ה), וז"ל: "ורע המעשה שראיתי בבית קלי הדעת, שהיה לו חדר מיוחד לפנות שם, והגרף תחת הספסל, והריח רע היה מגיע בכל החדר, ובאותו החדר היו קבועים הספרים שלו, וקריתי עליו המקרא הזה "כי דבר ה' בזה",

ח. אבל בברכות, כותב המ"ב (תר"צ סק"א ובשעה"צ שם סק"א) שחובה לעמוד, בין הבעל קורא ובין השומעים, ומובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שזה בין ברכות שלפניה ובין שלאחריה, ואין נפק"מ בין גברים לנשים לענין זה. והטעם, משום שברכה זו היא הודאה על הנס, והודאה צריכה להיות בעמידה, דדרשי' לה מקרא ד"הללו את שם ה' הללו עבדי ה' שעומדים בבית ה'", [ומטעם זה צריך לעמוד בהלל].

ט. אך הבעל קורא שקוראה בציבור, חייב לעמוד גם בקריאתה, משום כבוד הציבור, ומ"מ מותר לו לסמוך על דבר שאם יטלוהו יפול, דבשביל כבוד הציבור, גם זה נחשב לעמידה.

י. ואם קורא לנשים או להוציא בני ביתו, רשאי לשבת.

שח בין הברכה לקריאה

יא. שח אפי' מילה אחת בין ברכות המגילה לקריאתה, צריך לחזור ולברך בעצמו ברכת "על מקרא מגילה", אך שאר הברכות אי"צ לברך.

יב. ואם שח בין קריאתה לברכת "הרב את ריבנו", יש דעות במ"ב (שעה"צ תרצ"ב ס"ק י"ב) אם הפסיד את הברכה ושוב אין יכול לברך.

אם צריך השומע להוציא בשפתיו

יג. מי שיש לו מגילה כשרה, כותב המ"ב דעדיף שיוציא בשפתיו יחד עם הבעל קורא, כי פעמים שמחסיר לשמוע תיבה או שתים, וכשמוציא בשפתיו מתוך מגילה כשרה, יוצא ע"י קריאתו שלו עצמו. ומ"מ גם בכה"ג יכוין לצאת בקריאה של הבעל קורא, כדי שתהיה לו מעלת קריאה בציבור, [אלא דמועילה לו קריאתו שלו להיכא שחיסר ולא שמע].

יד. ואם אין לו מגילה כשרה, עדיף שלא יוציא בשפתיו אלא יצא ע"י שמיעה מהבעל קורא, ואם אירע שהחסיר תיבה, ישלימנה, ויראה להמשיך ולקרוא עד שיקדים את הבעל קורא, כדי שתהיה הקריאה כסדרה.

טו. בכל מקרה שמוציא התיבות מפיו, [הן באופן שקורא מתוך מגילה כשרה, שנתבאר לעיל שראוי שיוציא בשפתיו, והן באופן שחיסר ולא שמע תיבה ומשלימה בע"פ או מתוך חומש], מבואר בשעה"צ (תרפ"ט סק"ז) דצריך להיזהר שישמיע לאוזניו, ולדעת הב"י הוא לעיכובא. ואף דבק"ש קיי"ל דהקורא ולא השמיע לאוזנו יצא, בקריאת המגילה דהוא פרסומי ניסא חייב להשמיע לאוזניו.

הפסוקים שהקהל אומר ביחד

טז. הפסוקים שכל הציבור אומר יחד, כתב מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (בהליכו"ש) דראוי לכוין שלא לצאת י"ח קריאת המגילה במה שקורא אותם בעצמו, כי לכתחילה עדיף לצאת הקריאה ממגילה כשרה וברוב עם, ואם יתכוין לצאת בקריאת עצמו, נמצאו שפסוקים אלו לא היו ממגילה כשרה ולא היו בציבור. ואף אם מחזיק בידו מגילה כשרה, מ"מ מפסיד את מעלת ה"ברוב עם" במילים אלו. (ועי' תר"צ מ"ב ס"ק נ"ח)

קראה על פה

יז. הקורא את המגילה צריך לקרותה כולה מתוך הכתב, ואם קראה כולה או רובה על פה לא יצא, אך מיעוט ע"פ יצא.

יח. והקורא מתוך מגילה פסולה¹³ או מתוך חומש, נחשב ל"קראה על פה".

הסיח דעת באמצע הקריאה

יט. מצוי מאוד שבאמצע קריאת המגילה מסיחים דעת לדברים אחרים, [האוזניים אמנם שומעות, אך הריכוז והדעת נמצאים במחוזות אחרים], - מובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שהדבר תלוי ברמת היסח הדעת, שאם ההסחה היא ברמה כזו שאם נשאלו מה קראו כעת, לא ידע לענות, לא יוצא י"ח, אך אם הוא יודע היכן אוחזים ומה קראו, ורק שלא היה מרוכז במה שנאמר, יצא י"ח. [ועצה טובה להגברת הריכוז כשאנו מוציא מפיו, שיניח אצבעו בתוך החומש ויעקוב עם האצבע אחר כל מילה ומילה, או יקרא בפיו בלחש בלי קול, באופן שלא ישמע באוזניו].

כ. אך אם נרדם לא יוצא י"ח, אא"כ יודע היכן אחז הש"ץ בשעה שנרדם, דאז אם היה זה אחר שכבר שמע את רוב המגילה, יכול להשלים מתוך חומש מה שהחסיר ויוצא י"ח.

החסיר תיבה לאחר שקראו רובה

כא. הפסיד ולא שמע תיבה לאחר שכבר קראו רובה מתוך הכתב ויצא ידי חובה עד שם, יכול לקרוא מתוך חומש מהמקום שחסר והלאה עד סופה ויוצא י"ח וישמיע לאזנו. ואפי' שח בינתיים, מ"מ לא הסיח דעתו לגמרי, יכול להמשיך ולקרותה, ול"צ לברך פעם שניה.

מסופק אם החסיר תיבה

כב. מי שמסופק אם החסיר תיבה, כתב המ"ב שצריך לחזור ולקרותה שוב, ואף דבעלמא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא, מגילה חמירא טפי, דהויא מדברי קבלה, וחשבי' לה כספק דאורייתא. ואף בלילה שחיובה אינה מדברי קבלה אלא מדרבנן, לא פלוג, וחייב לחזור ולקרותה שוב. (כ"מ מדברי המ"ב תרצ"ב ס"ק ט"ז)

גלילת המגילה קודם הברכה

כג. כתב השו"ע (תר"צ י"ז), דמנהג כל ישראל, שהש"ץ שקורא המגילה פושטה כאיגרת להראות הנס, וכשגומר לקרוא חוזר וכורכה כולה ואח"כ מברך, ובמ"ב כתב דהטעם שחוזר וכורכה קודם הברכה, לפי שגנאי הוא למגילה שתהיה מונחת כך.

כד. דין זה שאין לברך "הרב את ריבנו" עד שתהיה המגילה כרוכה כולה, קאי רק על מגילת הבעל קורא, לפי שרק הוא פושטה כאיגרת, אבל השומע שמחזיק בידו מגילה כשרה, דאינו צריך לפושטה כאיגרת

..... ✧ הערות והוספות ✧

¹³ "מגילה פסולה" היינו שרוב אותיותיה נמחקו, או שנמחק תחלתה או סופה.

אלא גוללה מתחילתה לסופה (וכמש"כ שם המ"ב ס"ק נ"ה), אינו חייב לגוללה לתחילתה קודם ברכת "הרב את ריבנו", ומ"מ אם רוצה לגוללה קודם הברכה, אי"ז הפסק.

ברכת שהחיינו של קריאת המגילה ביום

כה. כתב המ"ב (תרצ"ב סק"א) דנכון שיכוין בברכת "שהחיינו" של קריאת המגילה ביום, גם על מצות משלוח מנות ועל מצות סעודת פורים¹⁴ וכן על קדושת יום הפורים, דכיון דמזמן לזמן קאתי, הרי הוא ככל מועדי ה' שמברכים עליהם זמן¹⁵.

.... ♦ הערות והוספות ♦

אחר על מפלתך". עכ"ל. וחזינן בדברי המדרש, שכל הגזירה יצאה לפועל בעקבות הלישנא בישא של המן שסיפר שכל היום ישראל אוכלים ושותים, וזה לעומת זה – א"ל הקב"ה – אתה מפיל עין רעה בכל מה שהם אוכלים ושותים במועדים שלהם, כנגד זה אני יוסיף להם עוד מועד אחר של אכילה ושתיה. נמצאנו לפ"ז, שהדין שתיה בפורים אינו ככל דין שתיה של יו"ט שהוא רק היכ"ת להגיע לשמחה, אלא האכילה והשתיה שבפורים, היא חלק מההודאה על הנס, שכנגד האכילה הזאת של המועדים שרצה המן לבטל מעם ישראל, כנגד זה הקב"ה הוסיף מועד אחר של אכילה ושתיה וסעודה. ויתכן שזה הדין "משתה בפ"ע" שאמר הגרי"ז, ולכן צריך דוקא בשר ויין, כי כל הנושא כאן זה "סעודה של אכילה ושתיה", ולכן גם צריך לברך על זה "שהחיינו". ויתכן שמשום כך גם תקנו לנו חז"ל את ענין המשלוח "מנות", וכן את המתנות לאביונים שיתן לו כדי "סעודה", - חז"ל הדגישו לנו כאן את ענין האכילה והסעודה, כי הם חלק מהנס ממש.

¹⁵ הנה המ"ב לא הזכיר לכוין ב"שהחיינו" גם על מצות מתנות לאביונים. והטעם, משום שמצוה זו אינה מתחדשת מזמן לזמן, אלא היא מצות צדקה דאורייתא שאנו מחוייבים בה גם בכל ימות השנה, וכמש"כ היסוד ושורש העבודה דהבא לקיים מצות מתנות לאביונים, יכוין לקיים מ"ע דאורייתא של צדקה זו דרבנן של מתנות לאביונים, וכל ההבדל בין צדקה זו לצדקה של כל השנה, הוא, שבשאר ימות השנה אי"צ לחזר אחר אביון ואינו חייב ליתן אלא אם בא לפניו, ובפורים חייבנו חז"ל לחזר אחר אביון וליתן לו, ומ"מ כשמקיים מצות מתנות לאביונים, מקיים גם מ"ע דאורייתא של צדקה. ובשיטמ"ק (ב"מ ע"ג) הביא בשם הריטב"א טעם נוסף, דהנה יש לתמוה מהו הדין של "כל הפושט יד נותנים לו" שנזכר בפורים, הרי בצדקה נפסק בשו"ע שצריך לברר עליו אם עני הוא או לא. וביאר, שמצות מתנות לאביונים של פורים הוא

¹⁴ המג"א מביא בשם השל"ה, שאם לא שהיינו מחוייבים בסעודה בכל שבת ויו"ט, היינו מברכים "שהחיינו" בפני עצמו על סעודת פורים, ורק משום שכבר מחוייבים אנו בכך בכל שבת ויו"ט, אין מברכים עליה בפ"ע, אלא כוללים אותה בשהחיינו של קריאת המגילה. ובאמת הוא פלא, דלא מצינו דין כזה בשום מקום, ולא שמענו שביו"ט צריך לכוין ב"שהחיינו" גם על סעודת יו"ט. עוד צ"ב, דיעוין בעמק ברכה שמדייק מלשון הרמב"ם, שבפורים יש חיוב סעודה בבשר ויין, מה שאין אפי' ביו"ט בזה"ז [שארין שלמים] שכ' הב"י שאי"ז חיוב אלא מצוה, ומדוע פורים עדיף מיו"ט. עוד הביא שם, ששאל את רבינו הגרי"ז זצ"ל, מדוע בפורים יש חיוב שתיה "עד דלא ידע", הרי לכאור' חיוב זה נובע מהדין שמחה, ובשאר יו"ט אף שיש חיוב שמחה, לא נאמר שיעור זה. והשיב לו הגרי"ז, דביו"ט - המצוה היא לשמוח, וכדי להגיע לשמחה צריך לשתות, משא"כ בפורים יש מצות משתה בפ"ע. ולכאור' דבריו סתומים וחתומים, מה תכלית יש בשתיה זו, ומדוע תקנו דין משתה בפ"ע. ואולי יש לבאר עפ"י מה דאיתא במד"ר (אסתר פ' ד' י"ד) עה"פ "ישנו עם אחד", וז"ל: "א"ל [-המן] לאחשוורוש], שניהון רברבן, שאוכלין ושותין ואומרים עונג שבת עונג יו"ט, שהן מכניסין פחת בממונו של עולם [-פ'י, שניהם של ישראל גדולות הן, דכל הזמן עסוקים הם באכילה ושתיה ומכלים ממונו של עולם], חדא לשבעה יומין שבתא, חד לתלתין יומין ריש ירחא, בניסן פסחא, בסיון עצרת, בתשרי ריש שתא וצומא רבה וחגא דמטללתא. א"ל אחשוורוש, כך הם מצווין בתורתן. א"ל המן, אילו היו משמרים את מועדיהם ומועדינו, יפה היו עושין, אלא שמבזים מועדיך ואת דתי המלך אינם עושים, שאין משמרים לאקלנדס ולא סטרגילא. [-וע"ז הסכימה דעתו של אחשוורוש עם המן ואמר "יכתב לאבדם"]. א"ל הקב"ה: רשע, אתה מפיל עין רעה במועדיהם שלהם, הרי אני מפילך לפנייהם ומוסיפים להם מועד

כו. ובני עדות המזרח שאין נוהגים לברך "שהחיינו" בקריאת המגילה ביום, יכונו על כך ב"שהחיינו" של הלילה, ואף שמצוות אלו אינן נוהגות בלילה אלא ביום, מ"מ כיון שזמנם הוא בפורים, וה"זמן" הוא המחייב אותם, נתפס בהם ה"שהחיינו", וכמו שלדידן שמברכים אנו ביום, נתפסת הברכה על שאר מצוות היום אעפ"י שיש הפסק גדול בין הברכה לקיום המצוות.

קריאת המגילה לנשים וקטנים

כו. כתב השו"ע (תרפ"ט א') "הכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וכו', ומחנכים את הקטנים לקרותה", דאף שהיא מ"ע שהז"ג, מ"מ נשים חייבות בה, שאף הן היו באותו הנס. ומהאי טעמא ראוי לכתחילה שתלך לביהכ"נ לשמוע המגילה בציבור משום "ברוב עם". ואם אינה יכולה לשמוע שם היטב מחמת הרעש שמרעישים הילדים וכדו', תקרא המגילה בביתה.

כח. אשה שקוראת המגילה בביתה, לכתחילה עדיף שלא תצא י"ח בקריאה לעצמה או בשמיעה מאשה אחרת, אלא ע"י קריאת איש. אך כשאין לה אפשרות, יכולה לקרוא בעצמה או לצאת מחברתה שלא יצאה עדין בקריאת המגילה, אבל לצאת מאשה שכבר יצאה י"ח המצוה, אי אפשר, כי בכה"ג צריך לדין ערבות, וכבר הסתפקו הפוסקים דיתכן שאין ערבות לנשים וחשיבא כמי שאינה מחוייבת בדבר.

כט. אשה - בין כשקוראת בעצמה ובין כששומעת קריאתה מאחר - מברכת "לשמוע מקרא מגילה"¹⁶ לפי שאינה חייבת בקריאתה אלא בשמיעתה. ואם יש שם כמה נשים, אחת תברך ותוציא את כולן, או כל אחת תברך בעצמה. אך לא יברך האיש הקורא להן, [אא"כ גם הוא לא קיים עדין מקרא מגילה, ומכוין לצאת בעצמו בקריאה זו].

ל. אשה לא תקרא המגילה להוציא כמה נשים, דזילא ביה מילתא, אבל להוציא אחת מותר.

לא. קטן שהגיע לחינוך, חייב במגילה. - הגדרת "הגיע לחינוך" לענין זה, אמר מרן הגריש"א זצ"ל שהוא מגיל שיכול להקשיב לקריאת המגילה מתחילתה ועד סופה.

ברכת הרב את ריבנו ליחיד ששמע את המגילה בציבור

לב. נשאלה שאלה בבי מדרשא: מי ששמע מגילה בציבור, ובסיום קריאתה הוצרך לצאת ולא שמע את הברכה שלאחריה, האם יוכל לברך אותה ביחידות, שהרי נחלקו הפוסקים האם אפשר לברך ברכה זו ביחידות, ולמעשה המנהג הוא שאין מברכים אותה אלא בציבור, ויל"ע בנדו"ד ששמיעת המגילה היתה בציבור ובסופה נהפך ליחיד, האם נאמר דכיון ששמעה בציבור והיה בכלל הציבור, נתחייב כבר בברכה זו

..... ✧ הערות והוספות ✧

שחייב זה נובע מהדין שמחה שיש ביום זה, לכך אין מברכים עליו שהחיינו בפ"ע.

¹⁶ אף שלשון הרמ"א (תרפ"ט ב') הוא "מברכת לשמוע מגילה", כבר נקטו מרנן הגרשז"א והגריש"א זצ"ל, דאולי הוא ט"ס, כי אין נופל לשון "לשמוע" על מגילה, אלא תברך "לשמוע מקרא מגילה". וכן לשון המ"ב (שם סק"ח) בשם הח"א "ומברכת אקב"ו לשמוע מקרא מגילה".

מדין השמחה שנתחייבנו ביום הזה [וכמש"כ המאירי במגילה ז' שבפורים יש דין שמחה], דאדם השרוי בשמחה, ידו פתוחה ליתן, ומשום כך, הן אמנם בכדי לצאת י"ח המצות מתנות לאביונים, צריך ליתן למי שיודעים בו שהוא אביון, מ"מ במה שמוסיף מעבר לחיוב, אין מדקדקים במי שבא לבקש, כי הכל זה חלק מדין שמחת היום. ומעתה גם לענין הברכה, מאחר

ויוכל לברך, או"ד כיון שלמעשה כעת הוא יחיד, לא יוכל לברך. ועיינתי בזה ולא מצאתי להדיא מי שמתייחס לענין, אך ראיתי בערה"ש שכותב דהטעם שמברכים אותה בציבור הוא מפני שיש בזה פרסומי ניסא דרבים, ולפי דבריו לכא' פשוט וברור שאין לברך אותה אלא בפני ציבור ולא כשהוא יחיד. [ובפרט לפמש"כ הביה"ל תרצ"ב שנח' הפוסקים אם בכלל מברכים ברכה זו אפי' בציבור].

אכילה קודם קיום מצוות היום

לג. אדם שקרא את המגילה ביום, ורוצה לטעום דבר מה קודם קיום מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, דעת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (במנח"ש) שאסור לו לטעום, וככל מצוה דרבנן הבאה מזמן לזמן שאסור לטעום עד שיקיימנה, מטעם דשמא ישכח. אך דעת מרן הגריש"א זצ"ל שמותר לאכול, כי בפורים כל אכילה היא מצוה, ובאכילה של מצוה לא גזרו. ומ"מ גם לדבריו, קודם קריאת המגילה [אפי' כבר התפלל שחרית] אסור לאכול, כי בראשונים משמע להדיא שכל החיוב מצות סעודה ושאר מצוות היום, מתחיל רק אחרי שהודינו להקב"ה על הנס בקריאת המגילה, דאז אכילתו היא אכילה של הודאה על הנס, אך קודם לכן אין עדין מצות סעודה.

פרק ד מתנות לאביונים

מיהו אביון

א. אמר מרן הגריש"א זצ"ל שהגדרת "אביון" הוא מי שמתקשה לגמור את החודש. וכן אדם שמגלגל חובות מחמת נישואי ילדים וכיו"ב, אף שמספיקה לו משכורתו בכדי לגמור את החודש, נחשב הוא לאביון.

שיעור המתנה

ב. מבואר במ"ב דשיעור מתנות לאביונים הוא פרוטה. ובזמננו שא"א לקנות בפרוטה אפי' סעודה מינימלית, השיעור הוא בכדי שיוכל לקנות סעודה קטנה, ושיעור פוסקי זמננו ב-10 ש"ח. אך במהרש"א (מגילה ז:) מבואר דלקיום מצות מתנות לאביונים יש ליתן כדי סעודה חשובה, ולכא' כעת ב-10 ש"ח אי"ז מוגדר עדין לסעודה חשובה.

ג. ואכן נתפרסם בשנים האחרונות בשם מרן הגריש"א זצ"ל, דהרוצה לצאת המצוה בהידור, יתן 50 ש"ח, משום שברמב"ם מבואר שהמתנה צריכה להיות מתנה המשמחת, וכמש"כ (מגילה ג' י"ז), וז"ל "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים", עכ"ל, ומבואר מדבריו, דהמצוה דמתנות לאביונים, עניינה הוא לשמח לב עניים, ואשר על כן, בזמן חז"ל, ד"עני" היה נקרא מי שאין לו מה לאכול, היתה המצוה מתקיימת בכך שנתן לו פרוטה שיכול לקנות בה כדי סעודה חשובה, דבזה גרם לו שמחה, אבל בזמננו, ש"עני" בדרך כלל אינו מי שאין לו מה לאכול, אלא עני הוא בכך שרובצים עליו חובות מנישואי

ילדים וכדו', אין נתינת 10 ש"ח גורמת לו לשמחה, ונמצא דאין כאן שיעור של "מתנה המשמחת", אך בנתינה של 50 ש"ח יש שמחה גם לאדם כזה, שסילקנו ממנו קצת ממשא החובות שרובץ על כתפיו.

אביון שבני ביתו ג"כ דחוקים

ד. עני שמצבו הכלכלי הדחוק גורם סבל גם לאשתו ובניו, וכגון שרוצים הם דבר מה ומחמת חוסר תקציב נמנע מהם לקבלו, שמעתי בשם מרן הגריש"א זצ"ל שנחשבים הם כשני אביונים, ואם נותן לו שתי מתנות קיים בכך את המצוה של מתנות לאביונים, כי בנתינתו לו, יש רווח והצלה גם לאשתו ושאר בני הבית. (שוב מצאתי כן מפורש במהרש"א מגילה ז').

מספי מעשר

ה. עיקר מתנות לאביונים, כותב המ"ב, צריך שיהיה מכסף שלו ולא מכסף מעשר, משום שדבר שבחובה הוא, וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. אך אם כבר קיים את עיקר חיובו, יכול להוסיף עוד מכספי מעשר.

מחילת חוב

ו. מחילת חוב לשם מצות מתנות לאביונים, פסקו מרנן ר"מ פיינשטיין והגריש"א זצ"ל, שאין יוצאים בה י"ח המצוה, דבעינן נתינה וליכא.

נעלם העני קודם שנתן לו הצדקה

ז. מצוי שאדם מוציא את ארנקו ליתן צדקה, ואדהכי והכי נעלם המבקש, ומתעוררת השאלה של נדרי צדקה¹⁷. - אמר מרן הגריש"א זצ"ל, שהפתרון לכך הוא, שיעשה תנאי שמעתה ועד עולם, בכל עת שיחשוב ליתן צדקה, אינו גומר בדעתו שיהיה זה צדקה ולא מחשבת צדקה, עד שיתן בפועל ממש.

פרק ה משלוח מנות

מצוה מן המזבח

א. זה לשון הפלא יועץ: "אבל מה טוב לשלוח [-מנות] למאן דאתיקור מתיקר ביה [-שיגרום לו כבוד בזה ששולח לו], כגון גדול לקטן [-ממנו בחשיבות], ולמאן דאית ליה קפידא עילויה, כדי לשמח לב אומללים ולהחיות לב נדכאים ולהרבות אהבה ואחוה ושלוש וריעות, דכיון דעביד מצוה חדא, ליעביד מצוה אחריתי". עכ"ל.

..... ♦ הערות והוספות ♦

¹⁷ נדון זה שייך גם לצדקה בשאר ימות השנה.

באלו מינים יוצאים י"ח המצוה

ב. כתב השו"ע (תרצ"ה ד) "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של שני מיני אוכלים". - שתי מנות בשר משני מינים, היינו, כגון בשר עוף ובשר בהמה. ובמ"ב שם כתב דה"ה שתי מנות משקה¹⁸, או אחת אוכל ואחת משקה. וצריך שיהיו ראויים לאכילה, דאם צריכים בישול [כגון קפה טורקי וכיו"ב], נח' בזה הפוסקים אם יוצא י"ח בכה"ג.

מנה חשובה

ג. בביאור הלכה כתוב שצריך לשלוח מתנה חשובה שתשמח את המקבל, ולכן אם שולח לעשיר משלוח מנות שאינו לפי כבודו, אינו יוצא בזה. וכן אם שולח לחבירו מאכל פשוט שאינו שמח בו, אינו יוצא בזה י"ח.

נתינה ע"י שליח

ד. המ"ב (תרצ"ה ס"ק י"ח) מסתפק אם משלוח מנות צריך להישלח ע"י שליח דוקא, וכלשון הפסוק "ומשלוח מנות", או"ד יוצא י"ח גם אם שלח הוא בעצמו. ובשם החזו"א זצ"ל מובא שיוצא גם כששולח הוא בעצמו. וכן הורה מרן הגריש"א זצ"ל, והוסיף עוד, דלפי מש"כ בספר מנות הלוי [למזהר"ר שלמה אלקבץ זצ"ל], שטעם המצוה הוא כדי להרבות אהבה וריעות, א"כ אדרבה עדיף יותר שיביא לו הוא בעצמו ולא ע"י שליח, כי בזה מתרבה יותר אחוה וריעות כשרואה שטרם בעצמו ולא שלח ע"י אחר.

ה. ומטעם זה אמר מרן הגריש"א זצ"ל, דראוי לצרף למשלוח, פתק עם שם הנותן, כי פעמים רבות מתמלא הבית במשלוחים שונים, ומתוך טרדת היום אין שמים לב בשעת מעשה מי הביא ומה הביא, ואח"כ כשבאים לפנות ולסדר, אין יודעים ממי כל משלוח, ונמצא שחסר ב"להרבות אחוה וריעות"¹⁹.

קיים כבר את עיקר החיוב

ו. גם אם כבר שלח משלוח מנות וקיים את עיקר החיוב, מ"מ בכל משלוח ששולח אח"כ מקיים שוב מצוה, [ואין בזה משום "בל תוסיף", דבמצוה בזמנה אין עוברים על בל תוסיף, וכמש"כ התוס'].

חיוב נשים וקטנים

ז. נשים חייבות במשלוח מנות כמו האיש. ואשה תשלח לאשה, ואיש לאיש. והנה עפ"י רוב, מצוי ששולחים כמה וכמה משלוחים, ואין יחוד מסויים מה נשלח מהאיש ומה נשלח מהאשה. ובשם מרן הגריש"א זצ"ל נאמר דלכתחילה ראוי שהאשה תזכה לעצמה בידיעת בעלה, במשלוח מסויים, [דאשה יש לה יד לזכות לעצמה], ותאמר "זה משלוח מנות ממני לפלונית", ותשלחנו לחברתה.

.... ♦ הערות והוספות ♦

¹⁹ נ.ב. שמעתי שכשהגיע למרן הגריש"א זצ"ל משלוח מנות, היה מקפיד להסתכל בתכולתו, מטעם הנ"ל, דע"כ מתקיים ה"להרבות אחוה וריעות".

¹⁸ ודוקא כגון בקבוק יין ובקבוק מיץ ענבים או שתיה מתוקה, אבל מים וסודה אין נחשבים משקה חשוב לענין זה.

ח. ומ"מ גם אם לא הגביהה וזכתה לעצמה, אלא שלחה על דעת שזה יהיה ממנה בשביל קיום המצוה, יוצאת י"ח, כי ודאי יש כאן את הסכמת הבעל שתתן. [וכן לענין מתנות לאביונים, יכולה ליתן מתנה מועטת שלא בידיעת בעלה, דאין הבעל מקפיד בכך].

ט. הפמ"ג כותב שגם קטן שהגיע לחינוך, חייב במשלוח מנות ובמתנות לאביונים, ועל כן לכתחילה צריך אביו להקנות לו מאכלים שיוכל לקיים בזה מצות משלוח מנות, וכן להקנות לו כסף לקיום מצות מתנות לאביונים, ואף שקטן אין לו דעת ואין יכול לזכות, מ"מ דעת אחרת מקנה אותו מהני בקטן²⁰. [ואף שאין הקטן יכול להקנות זאת למקבל, מ"מ עצם זה שיש למקבל זכות להשתמש בזה, סגי בהכי].

י. ויכול הבעל לתת עבורו אשתו ועדיף שיזכה ע"י אחר כסף עבורה ויתן לאביון אמנם גם אם לא זיכה רק נתן עבורה יצאה יד"ח, אמנם צריכה לדעת שבעלה נותן עבורה.

משלוח מנות בכלי שאינו טבול

יא. מצוי ששולחים משלוח מנות בתוך כלי נאה, ומכיון שאינו טבול עדין, עוטפים את המאכלים בתוך שקית ניילון ומכניסים אותם לכלי. - דעת מרן הגריש"א זצ"ל דא"ז מועיל כלום, כי לשקית ניילון אין שם כלי, וממילא נעשית היא טפלה לאוכל, ונחשב כאילו הניח את האוכל עצמו בתוך הכלי. ולגופו של ענין הורה שיותר להניח המאכלים בכלי שאינו טבול²¹, משום שהכלי אינו מחוייב עדין בטבילה כלל, דאין חיוב טבילה אלא בכלי אכילה, ו"כלי אכילה" לא נחשב אלא כשעומד לשימוש של אכילה, אבל בנדון דידן שייעודו של הכלי כעת אינו לצורך אכילה אלא לשמש כמתנה, [וגם כלפי המקבל אי"ז מוחלט שישתמש בו לאכילה, דשמא גם הוא ירצה ליתנו במתנה לאחר, ואפי' אם יחליט להשתמש בו, מ"מ אינו עומד כעת אלא לרוקן את תכולתו], אין זה נחשב לכלי אכילה ואינו חייב בטבילה²².

יב. ומהאי טעמא, כותבים האג"מ והמנחת יצחק, כשקונים בקבוק יין וכדו' המיוצר בחו"ל, מותר להשתמש בבקבוק למרות שאינו טבול, ומרגלא בפומיה דאינשי שסיבת ההיתר היא מפני שלא נאסר להשתמש שימוש חד פעמי בכלי שאינו טבול, אך באמת טעות גדולה היא, דלהדיא נפסק ברמ"א (יו"ד ק"כ ח') שאסור להשתמש אפי' פעם אחת בכלי שאינו טבול²³, אלא טעם ההיתר הוא כנ"ל, לפי שכל האיסור להשתמש בו כשאינו טבול הוא דוקא כשעומד לשימוש של אכילה או שתייה, אך בקבוקים אלו - כשמילאו אותם ביקב, לא מילאום לצורך אכילה אלא לצורך מסחר, וגם בבית כשאנו משתמשים בהם שימוש ראשוני, אי"ז שימוש של אכילה אלא עומדים הם רק לרוקן את תכולתו, ולכך אין נחשבים לכלי אכילה²⁴. ורק כאשר הוריק את תכולתו ובא להשתמש בהם שימוש נוסף, שימוש זה הוא שימוש של אכילה וטעונים טבילה.

.... ✧ הערות והוספות ✧

²⁰ ועכ"פ כל כמה שאין האב מקפיד שיתן, גם זה נחשב לנתינה ויוצא י"ח.

²¹ נ.ב. בכדי למנוע מכשול מהמקבל, ראוי לצרף פתק ולכתוב "הכלי אינו טבול".

²² נ.ב. יתכן דאפי' אם יטבילנו הנותן, לא יועיל, ונסתפקו בזה פוסקי זמננו.

²³ איסור השימוש הוא מדרבנן, ולענין מצות הטבילה – בכלי מתכות היא מדאורייתא ובכלי זכוכית היא מדרבנן.

²⁴ נ.ב. ראיתי בשם מרן הגריש"א זצ"ל, דה"ה שמותר להחזיר לבקבוק, יין שכבר היה בו קודם לכן, וכגון מה שנשאר בגביע לאחר קידוש, לפי שאינו נחשב לשימוש של אכילה, אלא מחזיר את המצב לקדמותו.

פרק ו

סעודת פורים

- א. יש המדייקים בלשון הרמב"ם שחובה לאכול בשר בסעודת פורים ואם לא אכל לא יצא יד"ח.
- ב. זה לשון המאירי (מגילה ז, והובא בבה"ל ריש תרצ"ה): "חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר, ומ"מ אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת ה' יתברך והודאה על הנסים שעשה לנו".
- ג. ובחיי אדם כתב: "כיון שכל הנס היה ע"י יין, לכן חייבו חכמים להשתכר, ולפחות לשתות יותר מהרגל, כדי לזכור הנס הגדול, ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצות, בנטיילת ידים וברכה וברהמ"ז או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהוג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר, וכל מעשיו יהיו לשם שמים". עכ"ל.
- ד. מובא ביעב"ץ וביסוד ושורש העבודה, דכל אכילה בפורים יש בה קיום מצוה, ועל כן אף שנהגו לעשות את הסעודה לאחר מנחה, מ"מ גם באכילה שסועד בשחרית יש לכוין לשם מצוה.
- ה. גם לבני פרזים, נוהג מצות שמחה קצת, ביום ט"ו.

פרק ז

עשיית מלאכה בפורים

- א. מעיקר הדין, פורים מותר בעשיית מלאכה. אך כותב הרמ"א (תרצ"ו א') דהאידינא נהגו בכל מקום שלא לעשות, והעושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם.
- ב. המלאכות האסורות בפורים, הם אותם מלאכות האסורות לעשות בחוה"מ, ולכן צריך להיזהר מלהסתפר ומלכבס²⁵ ומלקצוץ צפורניים בפורים.
- ג. וכתובה של כל דבר שאין צריך עיון גדול, כגון אגרת שלום וכדו', כותב המ"ב שמותר כל כמה שלא שווה בה ומתבטל ע"כ משמחת פורים, אך אין לקבוע עצמו לכתוב.
- ד. לענין אם נוהג איסור זה של עשיית מלאכה, גם בליל פורים, הביא הבה"ל (תרצ"ו א') ב' דעות, דעת הפמ"ג דבלילה עד הנה"ח מותר, ודעת החת"ס להחמיר גם בלילה. ולהלכה ולמעשה פסק מרן הגריש"א זצ"ל, דאין האיסור אלא ביום, אבל בלילה לא נהגו להחמיר.
- ה. פרקמטיא מותר, לפי ששמחה היא לו.

..... ✧ הערות והוספות ✧

²⁵ נ.ב. נשאלה שאלה בבי מדרשא, כשחל פורים ביום חמישי, האם מותר לכבס לצורך שבת, שהרי עזרא תיקן שיהו מכבסין בחמישי מפני כבוד שבת. וצ"ע.

אך אם כבר עירב בו מיץ ענבים, הרי זה דבר חדש ואסור להחזירו.

פרק ח

תפילה וק"ש וברכות בשכרות

נשתכר מעט ויכול לדבר לפני מלך

א. כתב השו"ע (צ"ט א') דאם לא השתכר אלא מעט, וכגון ששתה רק רביעית יין, ויכול לדבר לפני המלך, אל יתפלל עד שיפוג יינו, [וסגי ליה לפי מה שמרגיש בעצמו שפג יינו]. ואם התפלל עלתה לו תפילה.

ב. וביינות שלנו שאינם חזקים, ודאי יכול להתפלל בדיעבד אף אם שתה רביעית ויותר, ובפרט אם מתפלל מתוך סידור.

נשתכר מעט אך אינו יכול לדבר לפני המלך

ג. אם שתה יותר מרביעית, אך עדין לא הגיע לשכרותו של לוט, אם יכול לדבר לפני המלך, דינו כנתבאר לעיל לענין שותה רביעית. אך אם אינו יכול לדבר לפני המלך, אסור לו להתפלל. ואם התפלל, תפילתו תועבה²⁶, וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו.

נשתכר כשכרותו של לוט

ד. אם שתה ונשתכר כשכרותו של לוט, כתב המ"ב (ס"ק י"א) דהרי הוא נחשב כשוטה ופטור מכל המצוות, ואם קרא אז ק"ש או בירך, לא נפטר מחיובו, וכשיתפקח חייב לחזור ולקרות.

דין ק"ש וברכותיה

ה. ברמ"א (שם א') מבואר דדין ק"ש וברכותיה, כדין תפילה, אך שאר ברכות יכול לברך אעפ"י שהוא שיכור. ובמ"ב (שם סק"ח) הביא בשם הלבוש דגם ק"ש מותר לו לקרוא, ודוקא תפילה שהיא בקשת צרכיו, אסור. וע"כ בדיעבד אם נשתכר ואינו כשכרותו של לוט, יקרא ק"ש. ואם פג יינו ועדין לא עבר זמן ק"ש, יחזור ויקרא. ובמ"ב (ס"ק י"א) מביא דהגר"א ופמ"ג מחמירים לכתחילה גם בשאר ברכות אם אינו יכול לדבר בפני מלך.

דין ברכת המזון

ו. שיכור שהשתכר כלוט הרי הוא כשוטה ואין ברכתו ברכה ואם נתפקח ועדיין לא נתעכל המזון חייב לברך, ואם אינו שיכור כלוט אבל אינו יכול לדבר לפני מלך, בדיעבד ברכתו ברכה, ואם יכול לדבר בפני מלך אע"פ שהוא שיכור ברכתו ברכה.

..... ✧ הערות והוספות ✧

²⁶ במ"ב (שם סק"ה) הוסיף דהוי כאילו עובד ע"ז. ואם אין מתפלל בשכרות, ניצול מכל צרה.

אם מצטרף למניין ולזימון

ז. שיכור שאין יכול לדבר לפני מלך, מבואר במ"ב (שם סק"י) שאינו מצטרף למניין עשרה. ולענין זימון בשלשה, אפשר דמצטרף. ובכף החיים כתב דט"ס היא במ"ב, וכל דבריו דאין מצטרף, הם דוקא היכא דהוא שיכור כשכרותו של לוט.

פרק ט

דיני בן כרך שהלך לעיר

אופנים שמתחייב לקרא בי"ד למבואר במ"ב (סי' תרפח ס"ה)

דעתו בנסיעתו לחזור מהעיר אחר זמן הקריאה דיום מתחייב. אם חזר לכרך קודם היום פטור. ומוכח מהט"ז דלאו דוקא חזר לכרך ה"ה עקר מהעיר קודם עה"ש פטור מי"ד.

לדעת החזו"א סי' קנב סק"ו אין תלוי ברצונו בזמן שיוצא מביתו רק בכניסת י"ד אם דעתו כשנכנס ליל י"ד להשאר עד האיר המזרח ואם היה בעיר בכניסת ליל י"ד מתחייב כבני העיר ואפי' יצא מהעיר קודם האיר המזרח וחזר לכרך חייב גם לילה גם יום. ואם דעתו כשנכנס י"ד שלא להיות בהאיר המזרח בי"ד אין מתחייב בי"ד אלא נשאר בן כרך

אופנים שמתחייב לקרא רק בט"ו לדעת המ"ב

היה דעתו בעת נסיעתו לחזור קודם שהאיר י"ד ולבסוף נתעכב פטור לקא בי"ד (מתחייב לקרא בט"ו) היה בדעתו בעת נסיעתו לחזור לכרך אחר שהאיר י"ד ובסוף חזר קודם והיה בכרך בהאיר י"ד חייב רק בט"ו

לדעת החזו"א

חזר לכרך קודם ליל ט"ו מתחייב גם בט"ו. ואע"פ שדעתו לצאת מהכרך קודם האיר המזרח וגם יצא חייב בט"ו הטעם כיון שהוא באמת נשאר בעיר ליל ט"ו ודעתו ליכנס לכרך קודם הבוקר חייב גם בט"ו כיון שהוא בן הכרך ואם דעתו להשאר בעיר עד אחר הבוקר פטור מט"ו ומשמע דאם אינו בן הכרך גם אם דעתו להגיע קודם בוקר ט"ו אין מתחייב ומטעם שאם בכניסת היום לא היה במקום אין מתחייב לקרא כבני המקום.

בן כרך יצא מהכרך לעיר אחר כניסת ליל ט"ו חייב בט"ו לילה ויום יצא קודם כניסת ליל ט"ו תלוי אם דעתו שלא לחזור עד האיר המזרח פטור מט"ו ואם דעתו לחזור קודם האיר המזרח חייב בט"ו דין זה גם לדעת המ"ב אם דעתו בן בזמן שעוקר.

פרק י דיני בן עיר שהלך לכרך

לדעת המ"ב

אם בזמן שעקר מביתו היה דעתו להשאר בכרך עד האיר המזרח מתחייב בט"ו ואפי' חזר אחר העיר המזרח לעירו קורא בעירו אומנם אם למעשה בבוקר ט"ו לא היה שם רק חזר לעירו פטור כמבואר ס"ק י"ב ואם בזמן שעקר לא היה בדעתו להשאר שם בהאיר המזרח ה"ז פטור מט"ו ואפי' מוכרח אח"כ להתעכב שם ל"ח מוקף ויש לעיין אם אין מוכרח להשאר רק רוצה להשאר האם נחשה עתה מוקף [מצד אחד י"ל דפטור שהרי תלוי ברצונו בשעה שעוקר מהעיר ומצד שני לשון המ"ב אם מוכרח להשאר ל"ח מוקף משמע שאם רצונו להשאר חשיב מוקף, וצ"ע שו"ר בחזו"א שם ד"ה בלשון וכו' שמפרש דלאו דוקא נתעכב באונס אלא כל שנשתנה רצונו נחשב כאונס גם בנתעכב מחמת שמחה וחפץ לב]

לדעת החזו"א

אם בכניסת ליל י"ד עקר מהעיר ע"מ להיות בכרך עד הבוקר שלך ט"ו פטור מי"ד ואפי' חזר לעירו קודם האיר המזרח אין קורא בי"ד אומנם חייב לחזור לכרך ולהיות עמהם בט"ו לא היה דעתו להיות בוקר של ט"ו אם נכנס לכרך אחר כניסת הלילה אין חייב בט"ו.